

НЕПЕРЕСІЧНІСТЬ ПОСТАТІ ІВАНА АКСЬОНОВА

У статті йдеться про життєвий і творчий шлях уродженця Путивльщини, неординарної особистості, поета-футуриста, драматурга, літературознавця, педагога, літературного і художнього критика, професійного військового, перекладача Івана Аксьонова.

Продовжуючи сімейну традицію, він навчався в Київському кадетському корпусі, закінчив військово-інженерне училище в Москві й отримав офіцерське звання. Перебуваючи в діючій армії, І. Аксьонов одночасно активно займався літературною творчістю. Згодом поєднував літературну діяльність з високими постами в Червоній Армії та на державних посадах.

Аксьонов – яскравий представник «срібної доби», що репрезентував новаторське мистецтво, сформувався як літератор, публікував вірші та рецензії, досліджував проблеми сучасного мистецтва, пропагував новітній живопис тощо.

Ключові слова: професійний військовий, поет-футурист, драматург, педагог, перекладач, літературознавець, літературний критик.

Іван Олександрович Аксьонов – людина надзвичайно обдарована, талановита, різнобічних інтересів: поет-футурист, письменник, драматург, літературознавець, літературний і художній критик, перекладач. Він серйозно вивчав давню й сучасну музику, математику, хоча й був професійним військовим. «Аксьонов – фігура по-своєму виняткова. У мистецтві він був усім!» – писав кримчанин, поет, письменник, драматург, засновник і очільник Літературного центру конструктивістів Ілля Сельвинський (1899–1968 рр.) [12, с. 285]. Його ім'я згадується в енциклопедичних довідниках, в мистецтвознавчих дослідженнях (С. Побожій, О. Фельдман) та краєзнавчих наукових розвідках (І. Корнющенко, А. Лепешкін, А. Луговской, В. Дедюхін та ін.). Проте, на наш погляд, його творчість потребує більш детального розгляду. Тому метою нашого дослідження є життєвий і творчий шлях митця.

Народився І.О. Аксьонов 18 (30) листопада 1884 р. в м. Путивлі, в дворянській родині [2]. Його батько, відставний штабротмістр Олександр Васильович Аксьонов, – потомствений дворянин, котрий за службу був нагороджений орденами Св. Станіслава третього ступеня з мечем і стрічкою та Св. Анни четвертого ступеня з надписом: «За хоробрість», а також мав світло-бронзову медаль в пам'ять про війну 1877–1878 рр. і залізний румунський хрест. Спочатку родина проживала в селі Юр'єве, а згодом переїхала в село Горки. Родина мала тут свій гарний будинок з присадибними спорудами, на Сеймі у них була своя купальня й пляж, крім того сім'я володіла маєтками в селах Юр'єве й Бунякіне [9].

Садиба Аксьонових у Горках була невеликою і знаходилася на місці, де згодом розмістився сільський клуб. Серед крейдяних гір і ярів пройшло дитинство майбутнього поета. У цих живописних місцях родина Аксьонових мешкала, як правило, влітку [14].

У Горках Олександр Васильовичу Аксьонову належало більше 400 десятин землі, у тому числі 5 десятин садибної землі, 75 десятин орної, 280 десятин заливного луку, 20 десятин дров'яного лісу, 26 десятин чагар-

ників та ін. Більшість землі поміщик здавав в оренду і за це отримував кошти. Щорічно більше 24 десятин знаходилось під паром, використовувалась трипільна сівозміна, земля щорік удобрювалась. Для її обробітку господар мав різноманітний сільськогосподарський реманент, зокрема, плуг, залізну борозну, кінну молотарку, віялку та ін. Для роботи по господарству мав трьох коней і чотирьох – для виїзду, крім того мав також породистих, заводських коней, бика, сім корів, чотирнадцять телят та іншу худобу. Всю роботу по господарству виконували чотири найманих робітники – один чоловік і три жінки. Відомо, що у 1884 р. господар продав 30 десятин дров'яного лісу по 100 крб. [9, с. 12].

У XIX ст. школи в селі Горки не було. Її відкрили лише в 1913 р. у поміщицькому флігелі О.В. Аксьонова. Школа мала трилітній термін навчання. У рік її відкриття було зараховано на навчання 28 хлопчиків і 3 дівчинки. Але, не дивлячись на відсутність школи, майбутній поет отримав належну освіту. Далі, продовжуючи сімейну традицію, хлопчик, очевидно, за порадою батька, навчався в Київському кадетському корпусі (нині він значиться серед почесних випускників цього навчального закладу) [8].

Важливе місце у підготовці дворян до офіцерської служби і вступу до військових училищ належало кадетським корпусам – середнім військовим навчально-виховним закладам закритого типу. Київський Володимирський кадетський корпус належав до кращих кадетських навчальних закладів Російської імперії. Тут виховувалися переважно діти офіцерів та дворян. Водночас кадети здобували й досить ґрунтовну загальноосвітню підготовку, яку на належному рівні забезпечував педагогічний колектив корпусу. Крім того, викладати деякі навчальні дисципліни запрошували фахівців із провідних університетів країни та закордонних навчальних закладів. У різний час заняття проводили викладачі Київського, Санкт-Петербурзького, Московського, Дерптського університетів, Санкт-Петербурзької духовної академії в ранзі кандидатів наук та викладачі навчальних закладів Парижа, Варшави, Берліна та ін.

6 травня 1905 р., завершивши навчання в Миколаївському військово-інженерному училищі в Москві й отримавши офіцерське звання, Іван Аксьонов був відправлений до Маньчжурії. Але участі у військових діях не брав, тому що на момент прибуття його в частину російсько-японська війна закінчилася.

У квітні 1907 р., після бунту саперного батальйону, який офіцер підтримав, його було заарештовано за звинуваченням в організації збройного повстання 21-го саперного батальйону. Аксьонов був засуджений й місяць провів у в'язниці. Але за недоведеністю обвинувачення звільнений і переведений на службу в 2-й Східний Сибірський саперний батальйон (Тобольської губернії). Через два роки його перевели назад до Києва. У 1911 р. офіцера було переведено в 14-й саперний батальйон. З початку 1910-х рр. Іван Олександрович Аксьонов – активний учас-

ник літературного й художнього життя в країні. Адже ще під час заслання до Сибіру, він встиг сформуватися як літератор, почав публікувати вірші та рецензії. Повернувшись після заслання, у Києві познайомився з місцевим літературно-художнім середовищем. Про його близькість до літературної богеми свідчить, зокрема, той факт, що 25 квітня 1910 р. Аксьонов був боярином на весіллі Анни Горенко (Ахматової) і Миколи Гумільова [13, с. 105].

У роки Першої світової війни І. Аксьонов перебував у діючій армії. Одночасно активно займався літературною творчістю.

1916 року його було відправлено в розпорядження начальника інженерного управління Румунського фронту. На початку 1917 р. Іван Олександрович, капітан інженерного управління штабу румунського фронту, став одним із організаторів першого більшовицького осередку. Він був обраний від офіцерів до Ради солдатських і офіцерських депутатів, але оскільки відразу оголосив себе більшовиком, офіцери позбавили його мандата, і він тут же був переобраний солдатами. Був обраний також головою виконкому Ясько-сокольського гарнізону і головою військово-революційного комітету штабу армії румунського фронту та членом Ревкому фронту. У грудні того ж року заарештований і ув'язнений представниками румунської влади, чотири місяці провів у в'язниці в Яссах. Аксьонов поведився однаково героїчно і на катуванні, і в камері. Він мовчки, терпляче зносив неймовірні знущання – підвішування на дибу, накачування водою тощо. В одиночній камері він списував нескінченні рапортчики (іншого паперу не давалося) своїм великим романом. Через чотири місяці уряд обміняв Аксьонова на військовополонених румунських офіцерів [2, с. 149].

Після повернення з полону, І.О. Аксьонов поступає в розпорядження ЦК РКП. У серпні 1918 р. його призначають воєнкомом Інженерної Академії в Петрограді, в жовтні – членом бюро воєнних комісарів і завідувачем військовими курсами. З січня 1919 р. він – заступник голови Центральної комісії по боротьбі з дезертирством, у квітні того ж року відкомандирований на Український фронт, у червні – призначений начальником політвідділу охорони Чорноморського узбережжя. Після походу Одеса – Житомир знову повернувся до Москви.

У цей час Аксьонов майстерно поєднував літературну діяльність із високими постами в Червоній Армії та на державних посадах. Так, зокрема, у Москві в 1918–1919 рр. у Державних Вільних художніх майстернях (ВХУТЕМАС) він читав курси теорії композиції, у 1920 р. став заступником завідувача Літературного відділу Наркомату освіти. Одночасно викладав теорію літератури у вищих навчальних закладах Москви та в Свердловському університеті – читав курси: англійський театр і драматургія, теорія композиції, історія західної літератури тощо. У 1921–1922 рр. перебував на посаді ректора Державних вищих режисерських майстерень при Театрі імені Всеволода Мейерхольда і Державних вищих акторських майстерень (Москва). Там

же читав курси «Англійський театр і поетика», ставши теоретиком нових конструктивістських тенденцій у театрі. З середини 1920-х рр. активно співпрацював з конструктивістами, з якими припинив співпрацю лише в 1929 р.

У 1922–1923 рр. І.О. Аксьонов обіймав посаду ректора Державного інституту театрального мистецтва (до лютого 1923 р.), очолював Всеукраїнську спілку поетів, входив до літературної групи «Авангард». У Ленінграді він був першим комісаром Військово-інженерної академії. Крім того, викладав математику на Дніпробуді, писав брошури, присвячені питанням хлібопекарства, співпрацював із журналами, котрі тлумачили питання електроварування тощо.

Літературознавець добре володів декількома іноземними мовами, зокрема, французькою, англійською, німецькою, італійською й польською. Був талановитою й різносторонньою людиною, яскравим представником «срібної доби» в російській поезії («срібна доба» – термін, що вживається в літературознавстві для характеристики межі XIX–XX ст.), репрезентував новаторське мистецтво. Літературна творчість поета важко торувала свій шлях. За свідченням письменника С. Боброва, рукопис першої збірки віршів «Кенотаф» Аксьонов знищив власноручно. Сформувавшись під впливом французьких поетів і новітнього французького живопису, він прагнув новаторства, модерну в літературі і не завжди отримував підтримку у своїх творчих пошуках.

З початку 1910-х рр. Аксьонов досліджує проблеми сучасного мистецтва, пропагує новітній живопис, виступаючи у пресі з публічними доповідями на підтримку сучасних художніх течій. Невипадковим є його інтерес до «Бубнового валета». Це творче об'єднання існувало в Москві упродовж 1911–1917 рр. Його членами були всі значимі художники початку XX ст. – Давид Бурлюк, Наталія Гончарова, Михайло Ларіонов, Ілля Машков, Петро Кончаловський, Аристарх Лентулов та ін. Назва об'єднання виникла не випадково. У грудні 1910 – квітні 1911 р. у Москві відбулася виставка авангардистів із однойменною назвою. Вона сподобалася більшості її учасників насамперед тим, що викликала в добродішних обивателів (московського міщанства, купецтва й дворянства) певну реакцію: у кого – гумористичну, у інших – мимовільного здивування, здригання, у третіх – роздратування, огиди й обурення.

Д. Бурлюк із товаришами з приводу цієї виставки написали маніфест «Ляпас суспільному смаку», але й сама виставка стала таким ляпасом, адже вона повністю заперечувала пафос символістів і консервативні традиції академістів. Після виставки було засновано спілку молодих непокірних художників, яка спочатку включала переважно московських живописців. Згодом до неї увійшли петербурзькі художники і представники інших міст. У виставках брало участь багато художників із Західної Європи (зокрема, французи, німці та ін.).

У «Збірнику статей про мистецтво» (1913 р.) було на-

друковано дослідження І. Аксьонова «До питання про сучасний стан російського живопису». Невдовзі критик зацікавився живописом художників, які входили до об'єднання «Бубновий валет». Як свідчить його стаття у збірнику, творчість митців, що входили до «Бубнового валета», була особливо приємною авторові. Він називав художників не тільки сучасниками цієї епохи, але й відмічав таку важливу рису їхньої творчості, як живописність. Основу індивідуальної творчості, на думку дослідника, складає «народність творчості», яка вбачалася не в наявності етноісторичного матеріалу, а у безпосередньому почутті народного характеру. Оцінка «Бубнового валета» у цьому дослідженні була протилежною тому судженню, яке надавали об'єднанню інші автори [10, с. 68].

І. Аксьонов цікавився творчістю багатьох членів об'єднання «Бубновий валет». Так, зокрема, він підготував розвідку про художника Аристарха Лентулова. Про розуміння творчої лабораторії митця свідчать доволі проникливі спостереження автора. Так, в одному з них критик закликав спробувати охопити оком повне зібрання картин художника. І якщо це б вдалося, помітна була б одна особливість – незмінна присутність у його кольорових конструкціях рожевого кольору [5]. Критик виділяв також творчість бубновалетівця Іллі Машкова, зокрема його «народний характер широкого розмаху, й колоритного темпераменту» [6]. На думку І. Аксьонова, «Бубновий валет» – останній і найбільш виразний етап у розвитку мистецтва.

Одним із перших серед художників та мистецтвознавців І. Аксьонов спробував розібратися у творчості Пабло Пікассо та визначити його місце в історії світового мистецтва. На початку 1917 р. І. Аксьонов виклав свої загальноестетичні принципи в книзі «Пікассо та околиці» (написана ним ще в 1914 р.). Дослідники вважають, що вона могла бути написана під враженням від зустрічей із легендарним художником у Парижі, де літературознавець побував напередодні Першої світової війни [4].

Книга «Пікассо та околиці» стала першим у світі дослідженням подібного типу. На думку фахівців, дослідження І. Аксьонова зайняли чільне місце серед інших робіт про відомого художника. Книга мала значний успіх і прихильність дослідників творчості митця й критиків. Так, зокрема, дослідниця Н. Адаскіна відзначала: «Книга Аксенова о Пикассо – блестящее эссе, выполненное в острой, парабоксальной манере, но при этом с поразительно точными наблюдениями, со знанием мельчайших поворотов эволюции Пикассо и сугубо профессиональных формальных проблем» [10, с. 71].

На думку мистецтвознавця О. Бабіна, дослідження Аксьонова «Совершенно гениальная книга, чрезвычайно насыщенная актуальной проблематикой кубизма не утратившая значения вплоть до сегодняшнего дня». Монографія містить блискучу інтерпретацію його творів, а вітчизняні дослідження, завдяки І. Аксьонову, випередили європейські в офіційному визнанні Пікассо ще в 1917 р. В Іспанії мистецтвознавці до цього тверджен-

ня дійшли лише в 1930-х р.

Крім того, варто відзначити, що XI Алпатовські читання, присвячені 120-річчю Пікассо, які відбулися в жовтні 2001 р. в Московському музеї сучасного мистецтва, пройшли під назвою «Околиці Пікассо» – як данина пам'яті нашому земляку [7]. Згадали про відомого путивлянина і на батьківщині: організували виставки в краєзнавчих музеях Сумщини; говорили про нього на мистецькому вечорі «Діалоги з Пікассо», що відбувся в галереї мистецтв «Академічна» Української Академії банківської справи [11, с. 14] тощо.

На думку дослідників, уже в київський період Аксьонов зарекомендував себе не лише як поет, а й як художній критик, виявляючи неприхований інтерес до творчих пошуків художників авангардистського спрямування. У 1912 р., під час посмертної виставки М. Врубеля, в «Киевской неделе» він опублікував статтю «Врубель, Врубель и без конца Врубель» [7].

Аксьонов активно займався педагогічною діяльністю. Його лекції слухав майбутній відомий кінорежисер Сергій Ейзенштейн. Вони зустрілися в Державних вищих режисерських майстернях (ГВРМ) В.Е. Мейерхольда, де Іван Олександрович, як уже зазначалося, був не лише педагогом, а й обіймав посаду ректора. Навчання, перші кроки на професійній сцені і самовизначення молодого режисера протікали на його очах і не без його участі. Відносини вчителя й учня швидко переросли в дружбу колег, яка підсилювалася спільними вподобаннями. На той час педагог не міг навіть припустити, що стане першим біографом свого студента [3].

Відомий режисер згадує педагога у своїй книзі «Монтаж» й дає глибокий психологічний портрет І. Аксьонова: «Его сравнительно мало любили. Он был своеобразен, необычен и неуютен. И имел злой юмор. Притом юмор своеобразный и не всегда доступный Я Аксенова любил очень. И за злой язык. И за злой юмор, и за неуютность. Может быть потому, что понимал его лучше» [15].

З 1922 р. Аксьонов очолює Спільку поетів, співпрацюючи з театром В. Мейерхольда. Цікавість до образотворчого мистецтва поєднувалася з літературними захопленнями. Разом із Д. Бурлюком, В. Маяковським, А. Лентуловим та іншими літераторами брав участь у різних публічних вечорах, диспутах стосовно нового мистецтва, де його соратниками, а іноді й опонентами, були В. Маяковський, О. Кручених, В. Каменський, В. Шершеневич, С. Єсенін та інші відомі літератори. Налезав до ідеологів західницької орієнтації в групі «Центрифуга» (існувала упродовж 1913–1917 рр.), якій були притаманні епатажність у поєднанні прийомів віршування та грі змістів.

У середовищі московського футуристичного об'єднання «Центрифуга», а також під впливом французьких поетів-символістів П. Верлена, С. Малларме, А. Рембо він стає автором збірок поезій «Неуважительные основания» (1916 р.), віршованої драми «Коринфяни» на сюжет «Медєя» Евріпіда (1918 р.), «Серенада» (1920 р.). У збір-

нику «Булань» (1920 р.) серед віршів М. Асєєва, С. Буданцева, О. Кускова, Б. Лівшиця, Б. Пастернака, В. Хлебнікова та інших поетів було вміщено два вірші І. Аксьонова «Темп вальсу» та «Досить швидко». На кошти Аксьонова в 1917 р. була видана книга Б. Пастернака «Поверх бар'єрів».

Практичний досвід у галузі поезії дозволяв літературознавцю гарно розумітися на теоретичних аспектах поетичної творчості. У статті «До ліквідації футуризму» (1921 р.) подано нарис еволюції новітніх течій у російській поезії від К. Бальмонта до пролетарських поетів.

І. Аксьонов також гарно розумівся на творчості Шекспіра. З кінця 1920-х років він переважно займався шекспірознавством, продовжував працювати над дослідженнями англійського театру, особливо сильно захоплювався англійською драматургією Єлизаветинської епохи. Перекладав п'єси англійських драматургів XVII ст.: Джона Форда, Джона Вебстера, Сирила Тернера, Бена Джонсона, Томаса Хейвуда, Джона Флетчера, Томаса Деккера та ін. Без сумніву головною працею його життя можна назвати двотомник драматургії сучасників Шекспіра – «єлизаветинців» (перший том – 1916 р.; другий – вийшов уже після смерті Аксьонова в 1938 р.). Брав участь у постановках багатьох спектаклів [1].

Майже одночасно з томом «Єлизаветинці» готувався збірник «Сучасники». Його повинні були скласти нариси про художника Петра Кончаловського, про актрису Марію Бабанову і про режисера Сергія Ейзенштейна. Останнє есе, що було завершено наприкінці 1933 р., виділилося й розрослося до самостійної монографії, над якою критик працював в останні місяці свого життя. Як уже зазначалося, педагог і студент працювали разом, багато спілкувалися, тому «театральні» глави книги є унікальними й домінують серед інших досліджень про знаменитого режисера, адже вони поєднують достовірність чесного мемуариста, аналітичність компетентного критика і вимогливість суворого педагога. Опинившись у ролі біографа, педагог зберіг стриманість як у ставленні до світової слави вихованця (схвальною для педагога), так і в проявах посвячення в його особисте життя (схвальною для автора життєпису). Лише небагато зі щирих зізнань свого героя Аксьонов вніс до тексту монографії – і лише те, що, на його думку, допомагало зрозуміти феномен Ейзенштейна як загальнокультурне і кінематографічне явище. Зрозуміти – ключове слово для позиції Аксьонова. Саме така позиція допомогла йому багато чого правильно відчувати, побачити, передбачити в сутності ейзенштейнівського мистецтва [3, с. 125].

В останні роки свого життя письменник опублікував збірку статей за Шекспіром (1930 р.), підготував до видання «Драматичні твори» Бена Джонсона (1931–1933 рр.), написавши низку статей, зокрема «Бен Джонсон: Життя і творчість» (1931 р.), «Томас Хейвуд і Томас Деккер» (1932 р.), «Бен Джонсон в боротьбі за театр» (1933 р.), «Джон Флетчер» та інші. Активно займався перекладами, зокрема, Т. Хейвуд «Красотка

с Запада», Т. Деккер «Добродетельная шлюха»: Ч. 1, 2, Д. Флетчер «Укращення укротителя» та інші.

Був одружений на поетесі і перекладачці Сусанні Мар (1901–1965 рр.).

Над дослідженнями англійського театру І.О. Аксьонов працював до своєї смерті в Москві 3 вересня 1935 р.

Дійсно, коло інтересів Івана Олександровича Аксьонова упродовж його творчого шляху було надзвичайно широким й багатограним. Він був непересічною особистістю й досить характерною для соціально-культурної ситуації першої третини ХХ століття, котрий зумів залишити яскраве ім'я не лише в історії рідного краю, але й у вітчизняній культурі.

Перспективними напрямками подальших наукових розвідок, на наш погляд, можуть стати поглиблені дослідження за окремими векторами його творчості.

ДЖЕРЕЛА

1. Аксенов И.А. Елизаветинцы: Статьи и переводы. Москва : Художественная литература, 1938. 717 с.
2. Аксенов И. Пять лет Театра имени Вс. Мейерхольда. *Театр*, 1994. № 1 С. 149.
3. Аксенов И.А. Сергей Ейзенштейн. Портрет художника. Москва : Всесоюзное творческое объединение «Киноцентр», 1991. 128 с.
4. Аксенов И.А. Пикассо и окрестности. *Искусствознание*, 1998. № 2. С. 484–525.
5. Аристарх Лентулов: Путь художника. Художник и время / авт.-сост. Е.Е. Мурина, С.Г. Джафарова. Москва : Советский художник, 1990, С. 26.
6. Бабин А. Аксенов и окрестности Пикассо. *Искусствознание*, 2002. № 1. С. 504–519.
7. Бусев М. Пикассо и окрестности. Художественный сонет, 2001. № 6. С. 6.
8. Выпускники Киевского кадетского корпуса. Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki>.
9. Лепешкин А.Л., Луговской А.В., Дедюхин В.Г. У засечной черты. Сумы : Редакционно-издательский отдел облуправления по печати, 1993. 96 с.
10. Побожий С.І. «Бубновий валет» і Сумщина. Суми : Університетська книга, 2007. 112 с.
11. Побожий С. Диалоги с Пикассо. *Ваш шанс*, 2001. № 46. С. 14
12. Сельвинский И. Я буду говорить о стихах. Москва : Советский писатель, 1973. 504 с.
13. Софрониевский монастырь. Из истории Молчанской Печерской Рождества Пресвятой Богородицы пустыни / А. Луговской, В. Вечерский, С. Тупик, Н. Рыбкин. Киев, 2002. С. 105–106.
14. Сумщина в іменах: Енциклопедичний довідник / гол. ред. В.Б. Звягельський. Суми : Рекламно-видавниче об'єднання «АС-Медія», Видавничий дім «Фолігрант», 2004. 776 с.
15. Фельдман О. Не разрешенная нашей цензурой брошюра. *Театр*, 1994. № 1. С. 104.

Snahoshchenko V.V. Outstanding personality of Ivan Aksenov

The article is devoted to the life and creative path, a native of Putyvlshchyna, an extraordinary personality, a futurist poet, playwright, literary critic, teacher, literary and artistic critic, and translator, Ivan Aksenov, who seriously studied ancient and modern music and mathematics, although he was a professional soldier.

Continuing the family tradition, he studied in the Kyiv cadet corps, graduated from the military engineering school in Moscow and received an officer's rank. During the First world war, Aksenov was in the active army, while actively engaged in literary activities.

During 1917–1920, he skillfully combined literary work with high positions in the Red Army and in government positions. He was the rector of the State institute of the atrical art, the rector of the State higher directing workshops, the Chairman of the all-Ukrainian Union of poets, was the first Commissioner of the Military engineering Academy, etc.

He was proficient in several foreign languages, including French, English, German, Italian, and Polish.

Aksenov is a bright representative of the «silver age» in Russian poetry, represented innovative art; was formed as a writer; published poems and reviews, studied the problems of modern art, promoted the latest painting, made public reports in print to support modern art

trends, established himself not only as a poet, but also as an art critic, showing undisguised interest in the creative search for artists of the avant-garde direction, participated in various public evenings, debates about new art.

Actively engaged in teaching activities. His lectures were listened to future famous film Director Serhii Eisenshtein.

I. Aksenov also well versed in the works of Shakespeare. Since the late 1920s, he mainly engaged in Shakespeare studies, continued to work on studies of the British theatre. Especially fond of English drama, translated plays of the English dramatists of the seventeenth century: John Ford (1586–1640), John Webster (1578–1634), Cyril Tourneur (1575–1626), Benjamin Johnson (1572–1637), Thomas Heywood (1575–1650), John Fletcher (1579–1625), Thomas Dekker (1572–1632) etc.

The range of interests of I. Aksenov throughout his career was extremely wide and multifaceted. He was an outstanding personality and managed to leave a bright name in the national culture.

Key words: professional soldier, futurist poet, playwright, teacher, translator, literary critic.

REFERENCES

1. Aksenov, I.A. (1938). *Elizavetincy: Stat'i i perevody [Elizabethans: Articles and Translations]*. Moscow: Hudozhestvennaja literatura. [in Russian].
2. Aksenov, I. (1994). Pjat' let Teatra imeni Vs. Mejrhol'da [Five years of the theater named after Vs. Meyerhold], 1. *Teatr - Theatre*. [in Russian].
3. Aksenov, I.A. (1991). *Sergej Ejzenshtejn. Portret hudozhnika [Sergey Eisenstein. Portrait of the Artist]*. Moscow: Vsesojuznoe tvorcheskoe obiedinenie «Kinocentr». [in Russian].
4. Aksenov, I. A. (1998). Pikasso i okrestnosti [Picasso and Surroundings]. *Iskusstvoznanie - Art History*, 2, pp. 448-525. [in Russian].
5. Murina, E.E., & Dzharfarova, S.G. (Comps.). (1990). *Aristarkh Lentulov: Put' hudozhnika. Hudozhnik i vremja [Aristarkh Lentulov: The Path of the Artist. Artist and Time]*. Moscow: Sovetskij hudozhnik. [in Russian].
6. Babin, A. (2002). Aksenov i okrestnosti Pikasso [Aksenov and Surroundings of Picasso]. *Iskusstvoznanie - Art History*, 1, pp. 504-519. [in Russian].
7. Busev, M. (2001). Pikasso i okrestnosti [Picasso and Surroundings]. *Hudozhestvennyj sonnet - Art sonnet*, 6. [in Russian].
8. Vypuskniki Kievskogo kadetskogo korpusa [Graduates of the Kiev Cadet Corps]. Retrieved from: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>. [in Russian].
9. Lepeshkin, A.L., Lugovskoy, A.V., & Dedjuhin, V.G. (1993). U zasechnoy cherty [At a Serif]. Sumy: Redakcionno-izdatel'skij otdel oblupravlenija po pečati. [in Russian].
10. Pobožhii, S.I. (2007). «Bubnovyi valet» i Sumshchyna [«Jack of Diamonds» and Sumy region]. Sumy: Universytetska knyha. [in Ukrainian].
11. Pobožhnyi, S. (2001). Dialogi s Pikasso [Dialogs with Picasso]. *Vash shans*, 46. [in Ukrainian].
12. Sel'vinskij, I. (1973). *Ja budu govorit' o stihah [I Will Talk about Poems]*. Moskva: Sovetskij pisatel'. [in Russian].
13. Lugovskoy, A., Vecherskiy, V., Tupik, S., & Rybkin, N. (2002). *Sofroniyevskiy monastyr'. Iz istorii Molchanskoy Pecherskoy Rozhdestva Presvyatoy Bogoroditsy pustyni [Sofronievsky Monastery. From the history of the Molchan Pechersk Nativity of the Blessed Virgin Mary of the Desert]*. Kiev. [in Russian].
14. Zviahelskiy, V.B. (Eds.). (2004). *Sumshhina v imenah: Enciklopedichnij dovidnik. [Sumy Region in Names: Encyclopedic Handbook]*. Sumy: Reklamno-vidavniche ob'iednannia «AS-Media», Vydavnychii dim «Folihrant». [in Ukrainian].
15. Fel'dman, O. (1994) Ne razreshennaja nashej cenzuroj brosh-jura [Not allowed by our censorship brochure], 1. *Teatr*. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 25.02.2020 р.
Рекомендована до друку 10.03.2020 р.

УДК 665.262.11(477)Кричевський

Н.С. Подоляка

СПІВПРАЦЯ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО З ХАРКІВСЬКИМ КООПЕРАТИВНИМ ВИДАВНИЦТВОМ «РУХ»

Стаття присвячена співробітництву засновника нової художньої школи Василя Кричевського з Харківським кооперативним видавництвом «Рух».

Виявлено наступні тенденції в оформленні книжкових видань: відхід від суто графічних кольорів в оформленні обкладинок, літери стають частиною малюнка; побудова композиції виключно на шрифті, акцент на графемі букв; літери подібні до м'яккам, характерним для архітектури конструктивізму; використання шрифту сансеріф з акцентовано круглими формами літер і посиленними вертикалями штампів; контрастне оформлення: чорне на білому тлі й біле на чорному тлі, високі і низькі букви; створення серії портретів і видавничого знака.

Визначено засоби образотворчого мистецтва, використані майстром при художньо-технічному оформленні видань, а також нові підходи, нові стили, переосмислення традицій українців у книжковому дизайні.

Таким чином, зроблено висновки: мотиви творчості В. Кричевського і сьогодні знаходять застосування в декоративно-прикладній поліграфічній продукції; творчі знахідки ілюстраторів початку ХХ століття заклали високий стандарт національної книжкової графіки, сміливо поєднуючи світові тенденції, академічну освіту й відгомони народної орнаментики. Співпраця Василя Кричевського з видавництвами ще раз підтверджує широкий діапазон інтересів художника. А практичне застосування його робіт сьогодні виводить сучасників, творців книжкової графіки за межі замкнутості, живить тягу до нового, вчить ніколи не зупинятися в русі вперед.

Ключові слова: Василь Григорович Кричевський, художньо-технічне оформлення видань, видавнича справа, мистецтво книги.

Новатор і творець українського стилю, видатний вчений-мистецтвознавець, архітектор, художник, один із організаторів Української академії мистецтв, автор проектів великого і малого Державних гербів України, паперових грошей і поштових марок УНР – Василь Григорович Кричевський – чимало зусиль доклав на створення висококультурного мистецького продукту – книги. Він особисто виконав близько 90 обкладинок для різних видань, відродивши загублене з ХVIII ст. мистецтво оформлення української книги. Привернути увагу до твору на асоціативному рівні, передати призначення речі, характер зображуваного явища чи події, створити певний настрій, в якому інформація б зчитувалася читачем, – усе це митець зумів закласти у практику книговидавничої діяльності.

Актуальність дослідження полягає в тому, що художні прийоми В. Кричевського можна послідовно розглянути, лише звернувшись до його окремих творчих робіт. І в цьому плані співпраця з видавництвом «Рух» в художньо-графічному оформленні їх книжкової продукції є малодослідженою сторінкою.

Чимало праць присвячено творчості художника. Деякі з них навіть виходили за кордоном (Нью-Йорк, Лондон). Ретроспективу творчості видатного майстра досліджували В. Щербаківський, В. Павловський, І. Возіянова, Д. Нікітіна тощо. Найповнішу інформацію зібрано у двотомнику «Василь Григорович Кричевський: хрестоматія» [1].

Художньому оформленню видань В. Кричевським присвячено публікацію В. Козуб [2].